

Загальні положення про кваліфікаційні роботи на природничому факультеті УДУ імені Михайла Драгоманова

Кваліфікаційна робота – це науково-дослідна робота, яка виконується студентом самостійно на основі здобутих ним у процесі навчання у ЗВО компетентностей. Вона є обов'язковою частиною освітньої програми підготовки здобувача.

Виконання кваліфікаційної роботи є заключним етапом навчання у вищій школі, а також важливою формою фахової підготовки студентів.

Метою та завданнями кваліфікаційної роботи є:

- поглиблення знань здобувачів з актуальних проблем відповідної нормативної навчальної дисципліни за обраним напрямом підготовки;
- розширення й поглиблення теоретичних знань студентів з обраної проблеми, систематизація і аналіз сучасних наукових підходів до розв'язування теоретичних та практичних завдань;
- удосконалення умінь та навичок здобувачів самостійно організовувати та проводити наукові дослідження з актуальної проблеми;
- розвиток умінь студентів застосовувати здобуті теоретичні знання під час вирішення конкретних наукових завдань;
- набуття студентами необхідних навичок у процесі підготовки і проведення педагогічного експерименту або його елементів;
- удосконалення навичок самостійної роботи студентів із фаховою науковою літературою й розвиток умінь критичного опрацювання наукових інформаційних джерел;
- формування здатності студентів до самоосвіти і саморозвитку, самостійної дослідницької роботи у майбутній професійній діяльності.

Кваліфікаційна робота – це творча дослідницька робота майбутнього фахівця, яка виконується самостійно й базується на знаннях, уміннях і навичках, здобутих під час вивчення у ЗВО циклу природничих та суміжних дисциплін. Робота студента над темою наукового дослідження пов'язана із поглибленим вивченням теорії, зведенням у систему раніше здобутих знань і оновленням їх у

процесі практичного вирішення поставленої проблеми, формуванням та розвитком навичок самостійного дослідження та експериментування.

Підготовка кваліфікаційної роботи за обраною спеціальністю підвищує наукову ерудицію студента, розширює пізнавальні інтереси, значно поглиблює теоретичну підготовку майбутнього фахівця.

Кваліфікаційна робота є ефективнішою, якщо продовжує тематику курсової (бакалаврської) роботи або діяльність студента у науковому студентському гуртку чи проблемній групі. Адже кваліфікаційна робота повинна бути результатом глибокого вивчення теорії та історії питання, його творчого осмислення і експериментальної перевірки. Робота над науковим дослідженням вимагає систематизації загальних філософських, педагогічних, психологічних, фахових, методичних знань, їх поглиблення у процесі розв'язання визначеної проблеми, набуття умінь проведення експериментального пошуку, активізації творчої самостійності та ініціативи студента.

До кваліфікаційної робіт висувається ряд загальних вимог. Основні з них такі:

- актуальність тематики, відповідність її сучасному стану і практичним завданням певної галузі науки та перспективам її розвитку;
- вивчення та критичний аналіз монографічної і фахової літератури з теми дослідження;
- характеристика історії досліджуваної проблеми і її практичного стану, а також перспективного педагогічного (при наявності й власного) досвіду;
- чітке визначення і характеристика об'єкта, предмета, мети, завдань і методів дослідження, опис та аналіз проведеного автором педагогічного експерименту або його окремих етапів;
- узагальнення результатів дослідження, їх обґрунтування, практичні рекомендації та висновки.

Під час написання кваліфікаційної роботи студент не може обмежуватись лише реферуванням наявних інформаційних джерел або простим описом досвіду діяльності тієї чи іншої наукової галузі. Він виконує самостійну творчу роботу на основі глибокого вивчення теорії та історії питання, практики, перспективного і

особистого досвіду, виходячи із результатів проведених ним спостережень, педагогічних, лабораторних або виробничих експериментів.

Вимоги до змісту та оформлення бакалаврських робіт

Обсяг бакалаврської роботи: 40-45 сторінок основний зміст, з додатками до 50-60 сторінок (стандартні вимоги: Times News Roman 14 кегель, інтервал 1,5, розташування книжне, щільність тексту роботи має бути однаковою, поля: вгорі і внизу – 2 см, зліва – 2,5 см, справа – 1,5 см).

Зміст бакалаврської роботи має відповідати загальній структурі кваліфікаційних робіт і включає:

- **Вступ** (3-4 стор.), у якому висвітлено: актуальність теми, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, методи дослідження, експериментальна база та апробація, теоретичне значення дослідження, практичне значення здобутих результатів, структура роботи.
- **Основний зміст** включає 2-3 розділи (залежно від обраної теми), у яких мають бути відображені теоретичні узагальнення та експериментально-дослідна складова самостійної роботи студента. Обов'язково має бути «методичний розділ», у якому висвітлено застосування матеріалів дослідження в освітньому процесі ЗЗСО або ЗВО, подано відповідні дидактичні матеріали, розроблені студентом (урок або його фрагменти, сценарій позаурочного або позакласного заходу тощо).
- **Наявність ілюстративного матеріалу в змісті роботи** (рисунок, таблиці, інфографіка, схеми, діаграми, графіки тощо) з їх відповідним структуруванням та нумерацією.
- **Висновки** (2-3 стор.), які формулюються як відповіді на поставлені завдання дослідження з урахуванням висвітлених у змісті роботи результатів.
- **Список використаних інформаційних джерел** (30-40 тематично відповідних джерел, оформлених згідно вимог до наукових праць і розміщених в алфавітному порядку, серед яких: друковані, електронні

посібники, інтернет-ресурси). Обов'язкова наявність посилання на використані джерела у змісті роботи (згідно вимог у квадратних дужках). При цитуванні джерела необхідно вказувати конкретні сторінки.

- **Додатки** (нумерація згідно вимог за алфавітом: Додаток А, Додаток Б... з обов'язковим посиланням у змісті роботи).
- **Супровідну документацію:** супровідний лист з результатом перевірки даної роботи на наявність запозичень, відзив наукового керівника, рецензія фахівця з науковим ступенем.

Вимоги до змісту та оформлення магістерських робіт

Обсяг магістерської роботи: 55-60 сторінок основний зміст, з додатками до 70-80 сторінок (стандартні вимоги: Times News Roman 14 кегель, інтервал 1,5, розташування книжне, щільність тексту роботи має бути однаковою, поля: вгорі і внизу – 2 см, зліва – 2,5 см, справа – 1,5 см).

Зміст магістерської роботи має відповідати загальній структурі кваліфікаційних робіт і включає:

Вступ (4-5 стор.), у якому висвітлено: актуальність теми дослідження, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, гіпотеза дослідження; методи дослідження, етапи дослідження, апробація результатів дослідної роботи (необхідно зазначити повну назву установи, в якій здійснювалась апробація, авторські публікації (якщо є), теоретичне значення (наукова новизна), практичне значення здобутих результатів, структура роботи.

- **Основний зміст** включає 2-3 розділи (залежно від обраної теми), у яких мають бути відображенні теоретичні узагальнення та експериментально-дослідна складова самостійної роботи студента. Обов'язково має бути «методичний розділ», у якому висвітлено застосування матеріалів дослідження в освітньому процесі ЗЗСО або ЗВО, подано відповідні дидактичні матеріали, розроблені та апробовані здобувачем (уроки або їх фрагменти, сценарії позакласних заходів тощо).

- **Наявність ілюстративного матеріалу у тексті** (рисунок, інфографіка, таблиці, схеми, діаграми, графіки тощо) з їх відповідним структуруванням та нумерацією.
- **Висновки** (3-5 стор.), які формулюються як відповіді на поставлені завдання дослідження з урахуванням висвітлених у змісті роботи результатів.
- **Список використаних інформаційних джерел** (40-60 тематично відповідних джерел, оформлених згідно вимог до наукових праць і розміщених в алфавітному порядку, серед яких: друковані, електронні посібники, інтернет-ресурси). **Обов'язкова наявність посилання на використані джерела у змісті роботи (згідно вимог у квадратних дужках).** При цитуванні джерела необхідно вказувати конкретні сторінки.
- **Додатки** (нумерація згідно вимог за алфавітом: Додаток А, Додаток Б... з обов'язковим посиланням у змісті роботи).
- **Супровідну документацію:** супровідний лист з результатом перевірки даної роботи на наявність заповнень, відзив наукового керівника, рецензія фахівця з науковим ступенем.

Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Кваліфікаційна робота оцінюється за існуючою у ЗВО 100-бальною шкалою. Ключовими позиціями є: презентація результатів роботи та відповіді членам ЕК, експертна оцінка наукового керівника та рецензента, відповідність змісту роботи обраній темі, оформлення роботи, самостійний внесок студента, обґрунтування висновків та узагальнень, апробація матеріалів дослідження, виступи на наукових конференціях або семінарах, публікації (тези, статті за наявності) за змістом дослідження.

Рекомендації до написання «Вступу» кваліфікаційної роботи

У вступі кваліфікаційної науково-дослідної роботи необхідно стисло розкрити сутність і стан досліджуваної проблеми, її актуальність, визначити

підстави і вихідні дані для дослідження обраної теми, обґрунтувати необхідність проведення дослідження. Обсяг вступу 3-4 сторінки.

Вступ має наступні складові: *актуальність теми дослідження, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, гіпотеза дослідження (для магістрів); методи дослідження, апробація результатів дослідної роботи (необхідно зазначити повну назву установи, в якій здійснювалась апробація, авторські публікації (якщо є), теоретичне значення (наукова новизна), практичне значення здобутих результатів, структура роботи.*

В актуальності дослідження обґрунтовується доцільність та необхідність розкриття даної теми. Здійснюється це шляхом критичного аналізу та порівняння існуючих публікацій з даної теми та визначення ще нерозв'язаних станом на сьогодні питань.

У подальшому слід зазначити про затвердження теми кваліфікаційної роботи. Наводимо приклад тексту: *«Тему дослідження затверджено Вченою радою природничого факультету УДУ імені Михайла Драгоманова (протокол № ..., від ...).*

Наступною складовою вступу є визначення *об'єкта* та *предмета* бакалаврського дослідження. Об'єктом дослідження є те, що існує незалежно від нас, тобто об'єктивно. Предметом дослідження з кожної навчальної дисципліни можуть бути складові, які з часом змінюються й потребують оновлення та вдосконалення. Об'єкт та предмет дослідження мають узгоджуватися з метою дослідної роботи.

Мета кваліфікаційного дослідження повинна бути тісно пов'язана з засобами її досягнення і має винятково важливе значення для постановки конкретних завдань. *Завдання (задачі)* кваліфікаційного дослідження, зазначаються з абзацу окремими пунктами з дотриманням логічної послідовності. У кваліфікаційній роботі має бути поставлено для розв'язання 4-6 чітко сформульованих завдань.

**Пропозиції та поради
до змісту «методичного розділу» у кваліфікаційних роботах
біологічного, географічного та хімічного змісту**

У змісті кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей, що виконуються на базі природничого факультету, обов'язково має бути передбачено розділ або окремий параграф методичного змісту.

В ньому потрібно розкрити зв'язок проведеного бакалаврського дослідження із відповідним шкільним курсом (біології, географії, хімії). У цьому пункті необхідно дати розгорнуту відповідь на питання: «Як результати проведеного дослідження можна використати у навчальному процесі з відповідного предмету природничої галузі у закладах загальної середньої освіти? (під час проведення уроків, позакласних заходів, гурткових та факультативних занять, екскурсій тощо)».

Орієнтовна назва такої методичної складової у змісті роботи: *«Використання матеріалів дослідження в освітньому процесі (з біології, географії, хімії) ЗЗСО»*.

У цьому контексті необхідно, насамперед, визначити та охарактеризувати зв'язок теми проведеного дослідження з чинною програмою навчального предмета («Біологія», «Географія», «Хімія») або відповідного факультативу, курсу за вибором, зазначивши клас, розділ, тему, вимоги до засвоєння навчального змісту.

Наступним кроком є вибір оптимальної організаційної форми навчання, в якій, на думку дослідника, можливе найбільш ефективне формування в учнів відповідних знань та умінь, розвиток пізнавального інтересу до вивчення досліджуваних студентами біологічних (географічних, хімічних) процесів та явищ. Такими формами можуть бути обрані для розроблення уроки (різних за дидактичною метою типів), факультативне заняття, гурток, навчальна екскурсія тощо.

У межах кваліфікаційного дослідження доцільно розробити розгорнутий план-конспект або сценарій (на вибір студента):

- уроків або їх фрагментів;
- факультативного заняття;

- заняття курсу за вибором;
- навчальної екскурсії;
- заняття гуртка або іншого позакласного заходу з предмету.

В обраних для розроблення сценаріях вказаних форм навчання варто спланувати розвиток пізнавальної діяльності учнів з урахуванням сучасних тенденцій організації навчально-виховного процесу: використання інформаційно-комунікаційних технологій, інтерактивних методів та прийомів, технологій проблемного, групового, особистісно-орієнтованого навчання тощо.

В окремих випадках, коли знання про досліджувані у кваліфікаційній роботі процеси та явища є складними для засвоєння учнями (а тому можливе формування лише окремих елементів таких знань – уявлень та первинних понять) або процес формування відповідних знань є тривалим та складним, доцільно розробити (на вибір студента):

- ✓ перспективне планування процесу формування відповідних елементів знань або умінь (у форматі узагальненої таблиці);
- ✓ систему завдань для формування відповідних елементів знань або умінь, організації самостійної роботи, розвитку пізнавального інтересу тощо;
- ✓ тематику дослідів (спостережень, міні-проектів) з відповідними рекомендаціями щодо їх організації та проведення.

При цьому слід пам'ятати, що кваліфікаційна робота не передбачає обов'язкового розроблення експериментальних програм гуртків, факультативів, курсів за вибором та проведення повноцінного педагогічного експерименту.

Особливості змісту кваліфікаційної роботи з методики навчання (біології, хімії, географії)

Кваліфікаційна робота студента для отримання відповідного ступеня вищої освіти з методики навчання природничих дисциплін підпорядковується загальним вимогам щодо її структуризації та оформлення.

В актуальності зазначаються нормативні документи у відповідній фаховій галузі (педагогіки, психології, методики навчання). Ці загальні положення мають підпорядковуватись основній ідеї (темі) дослідження. В актуальності дослідження

бажано вказати на те, що вже зроблено науковцями (психологами, педагогами, методистами) у даному напрямі. Тут мають бути зазначені прізвища науковців, їх ініціали та основні здобутки. Висвітлювати цей матеріал необхідно у зазначеній послідовності, тобто спочатку в одному абзаці про дослідження психологів, у наступному – про дослідження педагогів, у третьому – висвітлити науковий доробок методистів природничої галузі знань і безпосередньо певної навчальної дисципліни. При цьому в квадратних дужках [...] слід робити посилання на першоджерела із складеного і опрацьованого списку.

Логічно виникає запитання: «Що ж ми досліджуємо, якщо вже стільки зроблено?» На нього доцільно дати відповідь окремим абзацом, що у подальшому і становитиме основу для визначення наукової новизни і практичної значущості дослідження студента. Для цього необхідно виявити та вказати певне протиріччя, яке може полягати, наприклад, у відсутності або невідповідності наявних дидактичних і методичних матеріалів новим концепціям, навчальним програмам, вимогам ЗНО тощо.

Для більшості методичних досліджень *об'єктом* виступає освітній процес у закладах загальної середньої освіти. *Предметом* дослідження з кожного навчального предмету можуть бути складові, які з часом потребують оновлення відповідно до нових Державних стандартів і навчальних програм. Зокрема: форми організації навчальної діяльності, методи навчання та методичні прийоми, засоби навчання, які зазнають постійних змін й потребують удосконалення. Об'єкт та предмет дослідження мають узгоджуватися з метою дослідної роботи.

За визначенням у педагогічному словнику С.У. Гончаренка *метою дослідження*, є передбачення у свідомості результату, на здобуття якого спрямовано певну діяльність (у ній фіксується бажане, до якого прагне людина).

Мета визначає *завдання (задачі)* кваліфікаційного дослідження, які зазначаються з абзацу окремими пунктами. У визначенні завдань дослідження слід дотримуватись певної послідовності. Спочатку бажано визначити завдання щодо опрацювання психолого-педагогічної та фахової науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми (слід вказати її за ознакою ключових слів назви бакалаврської роботи, наприклад: пізнавальна активність, творчість та її

розвиток, самостійна робота, інтерактивне навчання, проблемне навчання, факультативні курси, групова форма навчальної діяльності школярів тощо). Далі може йти завдання щодо опрацювання досвіду розв'язання окресленого питання за матеріалами вітчизняних та зарубіжних методичних видань у теорії та шкільній практиці. Наступними завданнями можуть бути: створення авторських матеріалів (слід зазначити, що саме: конспект нестандартного уроку, фрагменти уроків з використанням дидактичних ігор, сценарій позакласного заходу з предмету, тестові завдання тощо). У разі можливості щодо її реалізації, може бути поставлена задача апробації розроблених матеріалів під час проходження педагогічної практики або складання відповідних методичних рекомендацій для студентів та вчителів.

Особливістю кваліфікаційної роботи з методики є обов'язкове включення у зміст експериментального розділу, в якому подано самостійно розроблені студентом матеріали з висвітленням результатів фрагментів педагогічного експерименту. Структура навчального процесу підготовки майбутнього вчителя дозволяє здійснити цей вид діяльності, оскільки студенти 4 курсу та магістранти проходять виробничу педагогічну практику і мають відповідні знання та вміння, сформовані під час вивчення методичних дисциплін.

У процесі педагогічного експерименту студент досліджує стан шкільної практики щодо проблеми бакалаврської роботи. Тут існує декілька головних напрямів для експериментальної роботи: а) розроблення анкет та проведення анкетування учнів і вчителів із здійсненням аналізу його результатів (на основі аналізу анкет студент може обрати конкретні методи та прийоми для покращення освітнього процесу); б) робота із шкільною документацією, спостереження, аналіз уроків, бесіда з педагогами та школярами, визначення рівня навчальних досягнень учнів з предмету; в) апробація підготовлених дидактичних матеріалів на уроках із застосуванням розроблених методів, прийомів, форм, засобів (дидактичних матеріалів) для з'ясування їх впливу на ефективність навчання під час формувального етапу експерименту; г) складання відповідних методичних рекомендацій для успішного використання запропонованих експериментальних чинників в освітньому процесі.

ДОДАТОК А

*ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ
(на прикладі педагогічних спеціальностей)*

Міністерство освіти і науки України

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Природничий факультет

Кафедра методики навчання природничих дисциплін

Бакалаврська робота на тему:

**«САМОСТІЙНА ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У 6 КЛАСІ»**

Допущено до захисту:

завідувач кафедри, професор

_____ Сергій КОБЕРНІК

протокол № ____ засідання кафедри

від « ____ » _____ 20__ р.

Здобувачки денної (заочної) форми
навчання спеціальність 014.07 Середня
освіта (Географія)

Козловської Ірини Вікторівни

Науковий керівник:

професор, доктор педагогічних наук

Кобернік Сергій Георгійович